

Svar på skriftligt spörsmål SSS 476/2024 rd

Svar på skriftligt spörsmål om att lyfta fram finländska traditioner i skolorna

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 476/2024 rd undertecknat av riksdagsledamot Pekka Aittakumpu /ps:

Företar man åtgärder för att förtydliga Utbildningsstyrelsens anvisningar så att man i skolor och vid skoltillställningar kan lyfta fram finländska traditioner och det finländska kulturarvet, även sådana som innehåller vårt kristna kulturarv eller hänvisningar till det?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

I statsrådets förordning om den grundläggande utbildningen (422/2012, 2 §) stadgas att ”undervisningen främjar förståelsen för och kännedomen om kulturer samt traditioner som baserar sig på ideella, ideologiska och religiösa, såsom kristna, grunder. Vidare främjar undervisningen kännedomen och förståelsen för den västerländska humanistiska traditionen”. Att bekanta sig med kulturarvet ingår i Utbildningsstyrelsens grunder för läroplanerna för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen, på basis av vilka utbildningsanordnarna utarbetar de lokala läroplanerna.

I grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 är en av helheterna för mångsidig kompetens ”Kulturell och kommunikativ kompetens”. Där konstateras bland annat följande: ”I den grundläggande utbildningen ska eleverna få hjälp med att identifiera och uppskatta kulturella fenomen i omgivningen och att bygga en egen kulturell identitet och ett positivt förhållningssätt till omgivningen. Eleverna ska få lära känna och uppskatta sin livsmiljö och dess kulturarv samt sin egen sociala, kulturella, religiösa, åskådningssmässiga och språkliga bakgrund. Eleverna ska uppmuntras att fundera över betydelsen av sin egen bakgrund och över sin roll i generationskedjan. De ska lära sig att se kulturell mångfald som en positiv resurs. Samtidigt ska de få lära sig att känna till hur kulturer, religioner och åskådningar påverkar samhället och vardagen och hur kulturen omformas av media. De ska också få fundera över vilka saker man inte kan acceptera på grund av att de strider mot de mänskliga rättigheterna. Genom samarbete i och utanför skolan lär sig eleverna att lägga märke till kulturella särdrag och att fungera på ett smidigt sätt i olika miljöer. De ska fostras att bemöta andra människor med respekt och att iaktta goda vanor. Eleverna ska få möjlighet att uppleva och tolka konst, kultur och kulturarv. De ska också få lära

sig att förmedla, forma och skapa kultur och traditioner och upptäcka deras betydelse för välbefinnandet.” (Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014, kapitel 3.3.) Olika religiösa traditioner har på många sätt påverkat kulturer och samhällen. Dessa effekter behandlas i olika läroämnen. Till exempel den västerländska musikens, bildkonstens och arkitekturens koppling till religionen är central och man kan inte studera dessa utan att behandla den religiösa symboliken. I undervisningen enligt läroplanen kan man granska källor eller verk som hänvisar till religion och har religiöst ursprung. Även till exempel konserter, teaterföreläsningar och konstutställningar kan vara en del av undervisningen enligt läroplanen. Enligt grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen är all undervisning religiöst och partipolitiskt obunden för eleverna.

Utbildningsstyrelsen har utfärdat anvisningar för anordnare av småbarnspedagogik, undervisning och utbildning (OPH-55-2018 och OPH-3903-2022), där man beskriver hur bestämmelserna om religions- och samvetsfrihet beaktas till exempel vid skolans fester och eventuella religiösa evenemang och vid ordnandet av alternativ verksamhet. Anordnarna av småbarnspedagogik, undervisning och utbildning ansvarar för att bestämmelserna och föreskrifterna iakttas i skolans verksamhet.

Anvisningarna för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen samt utbildningen på andra stadiet uppdaterades hösten 2022. Anvisningarnas författningsgrund ändrades inte, men uppdateringarna gjordes bland annat på basis av grundlagsutskotts betänkanden och laglighetsövervakarnas avgöranden.

I anvisningen om förskoleundervisning och grundläggande utbildning hänvisas till riksdagens grundlagsutskotts betänkande (2/2014 rd) och konstateras att ”grundlagen eller Europadomstolens praxis inte medför ett krav på att allt material som innehåller element med hänvisning till religion måste slopas ur skolans verksamhet. Ett långt drivet undvikande av traditioner med religiöst ursprung främjar inte heller den religiösa toleransen, anser utskottet. Däremot är det viktigt att skolornas verksamhet och de tillhörande anvisningarna beaktar de centrala principerna i Europadomstolens praxis, såsom indoktrineringsförbudet, kravet på det allmännas neutralitet samt religiös tolerans och pluralism. (Grundlagsutskottets betänkande 2/2014 rd.)”

Till skolåret hör också traditionella fester som är gemensamma för alla. Skolfesterna är en del av skolans verksamhet, i vilken alla bör delta. I Utbildningsstyrelsens anvisning om förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen hänvisas till de betänkanden av riksdagens grundlagsutskott (GrUB 2/2014 och GrUB 16/2021) som riksdagsledamot Aittakumpu nämner. I dessa betänkanden behandlas bland annat traditioner av religiöst ursprung vid skolans fester samt hur skolans fester ordnas i kyrkorummet.

Enligt Utbildningsstyrelsens anvisning kan skolans gemensamma fester också innehålla vissa religiösa inslag. Enligt grundlagsutskottets åsikt är sådana festtraditioner en del av den finländska

kulturen och en fest kan inte, även om den eventuellt inkluderar någon enstaka psalm, i den religiösa toleransens namn betraktas som en tillställning för utövning av religion. Enligt grundlagsutskottet kan skolans traditionella fester också omfatta andra traditioner av i sig religiöst ursprung. (Grundlagsutskottets betänkande 10/2002 rd och 2/2014 rd och 16/2021 rd.) Enligt Utbildningsstyrelsens anvisning kan man vid behov komma överens med vårdnadshavarna om individuella arrangemang som gäller eleven, om vårdnadshavaren inte vill att eleven ska delta i allt program som hör till festen.

I Utbildningsstyrelsens anvisning lyfts också fram riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande (EOAK/2186/2018), där biträdande justitieombudsmannen har ansett att eftersom skolans julfest hade ordnats i en kyrka och man hade sjungit psalmer, läst julevangeliet och församlingens präst hade hållit tal hade festen till betydande delar haft ett religiöst innehåll och ska enligt en helhetsbedömning anses ha varit en religiös tillställning. Biträdande justitieombudsmannen ansåg att skolan hade förfarit lagstridigt då den ordnade skolans julfest som en religiös tillställning. Utbildningsstyrelsen konstaterar i sin anvisning att utifrån de riktlinjer som getts av grundlagsutskottet och riksdagens biträdande justitieombudsman är det inte möjligt att sätta en exakt gräns för antalet religiösa inslag i skolans gemensamma fester – det är en fråga som utbildningsanordnaren eller skolan måste överväga. Vid övervägandet bör uppmärksamhet fästas vid den helhet som festen bildar och de religiösa inslagens andel i den.

Utbildningsanordnarna kan besluta om religiösa tillställningar och förrättningar, såsom gudstjänster, religiösa morgonsamlingar eller annan religiös verksamhet, ska ordnas i samband med förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Eftersom det är fråga om religionsutövning ska religiösa evenemang och förrättningar enligt Utbildningsstyrelsens anvisning ordnas separat från den övriga verksamheten, det är frivilligt att delta i dem och det ska finnas alternativ verksamhet till dem.

Barn och unga samt deras vårdnadshavare ska i tillräckligt god tid informeras om tillställningar och evenemang. I Utbildningsstyrelsens anvisningar betonas även i övrigt informationsansvaret hos anordnare av småbarnspedagogik, undervisning och utbildning.

Utbildningsstyrelsen tar emot respons på sina anvisningar och följer den offentliga debatten kring ämnet. Behovet av att uppdatera anvisningarna bedöms bland annat utifrån laglighetsövervakarnas och domstolarnas avgöranden samt responsen på anvisningarna. Utbildningsstyrelsen har också årligen ordnat avgiftsfria utbildningar i anslutning till anvisningarna för utbildningsanordnare och andra intresserade.

Utbildningsanordnaren drar upp lokala riktlinjer för praktiska frågor i anslutning till planeringen och genomförandet av fester och andra evenemang utifrån Utbildningsstyrelsens anvisning. Bedömningen av verksamhetens religiositet eller religiös obundenhet i undervisningen och den öv-

riga verksamheten i skolan påverkas till exempel av på vilket sätt och i vilket sammanhang ärenden som hänför sig till religion eller har religiöst ursprung behandlas samt annat pedagogiskt genomförande av verksamheten.

Helsingfors 20.1.2025

Undervisningsminister Anders Adlercreutz